

KİRİL HARFLERİYLE YAZILI BİR TÜRKÇE METİN ÜSTÜNE

G. HAZAI

Türk dili tarihi sorunlarının aydınlatılmasında önemli bir yeri olan transkripsiyon metinleri arasında, kısmen basılmış, kısmen el yazma halindeki kiril harfli metinler özel bir gurup yaratıyorlar¹. Bu metinler -çoğunluğu 19. uncu yüzyıl süresince- Balkan yarımadasında doğmuştur. Bunları yazanlar, ya da kopya edenler, Türkler değilde Türkçe bilen yerli halktan çıkmıştır. Gerçi bu metinler hep bozuk Türkçe ile yazılmıştır ama, verileri dil tarihi araştırmacıları için gene de yararlıdır.

Türk dilini her halde ancak Osmanlı İmparatorluğu belirli eyaletlerinde, o bölgelerde yaşayan Türk ahalisi ya da memurlarla ilişkileri yolu ile öğrenen yazarların kaleme aldığı bu metinlerin dili elbette edebî dilden çok, basit konuşma diline, bazen de ağızlara yakındır. Yabancılara özgü Türkçe şivesi ile yazılmış bu gibi metinler, dil ağızları tarihi araştırmalarımızda bize değerli verilerle yardımcı olmaktadır.

Tanıtacağımız metin 19. uncu yüzyıldan kalma bir Bulgar “damaskin’de” bulunmuştur. Metinden görüldüğü gibi bunun belirli bir Karamanlıca öncesi vardır. Yani, daha somut olarak, Karamanlı edebiyatının değerli temsilcisi

1. Bu metinlerden ilk defa VIII inci Türk Dil Kurultayında bahsetmiştim (Kiril harfleriyle yazılan Türk metinleri, in: VIII. Türk Dil Kurultayında okunan Bilimsel Bildiriler 1957, Ankara 1960, 83–86). Ondan beri bu konuda şu makaleleri yayımladım: Monuments linguistiques osmanlis-turcs en caractères cyrilliques dans les recueils de Bulgarie, in: Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae XI (1960), 221–233; Über den osmanisch-türkischen Abschnitt des dreisprachigen Sprachführers von Saloniki, in: Ural-altaische Jahrbücher XXXIII (1961), 66–72; J. Krizanić’ın başlıklı eserindeki Latin harfleriyle yazılı bir Türkçe metin hakkında, in: Németh Armağanı, Ankara 1962, 257–262; Rumeli ağızları tarihinin iki kaynağı üzerine, in: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1964, 114–120. Bunlara Macar İlimler Akademisi Kütüphanesi Arşivinde el yazısı halinde muhafaza edilen tezimin verisini eklerim: A bulgariai cirillbetű török emlékek problémái. Budapest 1958 (Arşiv numarası: 869/V).

olan Adalia'lı Serapheim'in bir eserine uzanmaktadır². Metnin özelliğine bakılırsa, bunun birçok defa çıkarılmış kopyaların bir sonucu olması çok muhtemeldir.

Yazımızın birinci bölümü adı geçen metni tanıtmaktadır. İkinci bölüm ise filoloji ve dil sorunları ayrıntıları ile inceleneciktir.

TRANSKRİPSİYON

(s.1) Kyulliyueti niyazı edipı muumini Hristiyanlatı şifeliki
eılıki ve salihı kefaetleri dýyumlesine (cümlesine)

Azimetlyu (azimetlü) muumini Hristiyanları, heri kimı bu iedi nasaatları kabulü ederisi niyazı iderimi sizleri kabulü edesini ve heri tyurlyu ihtikatilanı ve illahieti izetile azımı Hr(s)tosı efendinini djefeleryni çekti ezietleri bizimi içini eşidesini ve yureinyzini içine çizdiresini, nidje Hr(s)tosı efendimizi teninymi yustyune çizdirdi ve içine yureine kabulü eiledi bizimi gyunahlarımıza afi eilesini dei ve¹ bify melkyutyune naili eilesini dei. Egeri istersenizi, hoşnuza gelirse ókuyasını. Oh feryatlu adjilyu gyunde, azimi biyukı dýyumaada gerektiği deyanı etimize giore, heri biri nasaati vaktinde ókuyasını. İlki evelkiny ónikı eiaggelıa gedjesi altandji eiggeliada okuyasını pervii ve² ikindji nasaati iptidaki sahatta (s.2) (na çası pervii) yuçi psalomı okundukta eiagglidani sovra kezalike óbirleri dahi heri biri çasta ókuyasını. Ve sizı papazları gerektiği³ djemaetevelden hebarı veresini ekklisee birlikşini Hr(s)tosı efendinini⁴ çekti djefalery eşitsini ve yaralarını adzilarını duysunu. Ve egeri isterseleri Haktaale hazretleri bunarını ettikleri hevaslarını ve⁵ eilavia ihtikatlarını ve emekleriny kabulü etmee byutyuni fikirleriny devşirsinileri oh sahata djumlesi Hristosı efendinini muhabetine, ki adjiları yahudilarını kemliklerinden ileri olssunu. Ónnar⁶ ki Hr(s)tosı efendii haça atiları. Bely muhabetlyu Hristianları iizetleelimı Hr(s)tosı efendii biri eyu muhabetlyu dyuzenlikli ileni şukyuri edelimı bununu bıyukı merhametine ki⁷ bizi gyunahkerleri içini ol⁸ kadarı ezietleri istedı çekmee. Nidje ókudukta duyup⁹ vukufı olursunusı. Egeri myulhtly¹⁰ imansısı arhíereaları, zenginleri ve Allahtanı kazepli¹¹ djemaeti biri olmasalaridi Hr(s)tos¹² (s.3) Hr(s)tos efendii haça çıkarmazlariti. Kezalike şimdi egeri ekklise biolyuyunde olanları halkilanı biri olmaşaim¹³

2. Bkz. J. Eckmann, Die karamanische Literatur, in: Fundamenta Philologiae Turcicae [II], Wiesbaden 1964, 819–835.

Hr(s)tos efendimizi hoşnutı ve myuhtesemi olması onnara. Duşmanı gibi eiledileri biryntii, imdi bizi dostı gibi edelimı Allaha yararı diryndii. Ve¹⁴ iptida ekkila musaplari papazları bya¹⁵ beyanı edipı avazı etsinnleri Allah-taalyanını kelamlarını djemaete. Zira egeri bunu eilemezlerise djenlara kanlı olurları, ki onnarını vazı etmemesiileni halkı bilmezlikten gyunahı eder, djehennemlikı oluri. Beyanı ederı azimetlyu īoana zlatuustago pederimisi: takivahı üçiteli nalyuta podobaetı yakoje b(o)jii sutı opravdanıemı ne ötkri-vaeti i¹⁶ ne izvyaştæti. İogle hodjaları fena īolime vidijsiptirleri¹⁷ ki zişa Allahını şeraeti adaletliiny eīdje teftisi¹⁸ ve tefsiri itmezleri. Ve bunnarı ille īoanna pegambery gibi olurları, denizde nidje olı pegamberi Allaha¹⁹ karşı geldi, istemedi Ninevi varısını (s.4) Ninevi memlekefine²⁰ rabita oyanını kelamlarını²¹ sioglemee onara, tiobee gelsinleri dei; Allahtalyadanı kaçmakı isteti. Ve²² olı kazebileni denizi²³ atildi gemide olanı halktanı. Kezalike papazlar²⁴ da All(a)htaalyanını kelamlarını bilmedikte djemaatine gyunahları içini djehennemlikı ezietleri, tyukenmesi iskendjeleri olduunu ve²⁵ Hakka Allahı azimişanı şeraatçı oturadjaani, heri geşini ameline giorı şeraati kesedjeini ve ginahkerlery ebedi djehenneme īollayadjaani ve adilleri içini ebedi heyatı olduunu. Djahillikteni²⁶ halkı djuryumlyu oluri, önnarını djenlarını Rabbitaalya onnardanı²⁷ istedjektir. Zira önnarı koyunlarını bekçisidir, gerektiri giozetsinleri. İşte īeziküli pegamber²⁸ de rab (?)²⁹i taigri³⁰ beyanı ideri, yuçyundji ve³¹ dahi otuzı yuçyundji bapta sioileri. İtimatı eilemeeni okusunu bulsunı dahi. Andja djemaeti itaatı kilmadıkta ekkilisianını tembihine Nînei oluri şehiry³² hlki gibi oluri³³ (s.5) oluri. Zira sovra tekrarı bunnarı gyunahlara dyuşmeileni Naumi pegamberi irsali olundu bunnara Haktaalyadanı haberi vremeya tiobee gelesinleri; ve³⁴ bununu djivaplarini itaatlikı getirmemeileni tiobee gelsinleri helaki olduları.

Egeri olı azımı gyunde, efendimizi haça çıktıgi bîoyukı djumaada djasızi olanı mahlyukatları títiredi, korktu ve irenklerini değiştirdileri ve ettikleri nişaneleril(e)nı Allahı olduunu beyanı eilediri. Eimidiri, bizi dahi buna muhabbetimizy giostermelimi. Agîrı şeimi gioryunyurı size birı gyuni ailakı kalalımı onunu içini, ki bizimi³⁵ içini stavroza gerildi ve muhabetimisi içini īo(l)yume nailı oldu; bizimi azatlimızı içini. Egeri biri³⁶ insanlardanı kimsenini meiti olaidi içini işimizdeni kalirdiki. Ve Hr(s)tosı efendimizi vefatı olduu içini neiçini hadjetimizi deiltiri. Yahotı³⁷ sairı yagmurlu gyuni olsa, hastalığı olsa ile (s.6) sairı bir harake paçarısı sei olsa, ol³⁸ demı kyarı giozyumyuze gioz-yukmesi, ol³⁹ demı pazarı, çarşii aramaisı.. Ve efendimizini stavrosı olduu içini birı gyuni bagşlamaisı⁴⁰ buna; onu⁴¹ ki kaipi eilemeiisi ille kazanırısı. Ve egeri olı gyunde bîok djumaada çektii djefaları duîmaliktaki hatirimizda tu-

talımı, asla inutimoyalımı⁴², ne⁴³ vakıtı duya eşidedjeisi. Nasılı yummetlyu itimatsızlıktırı bu, nasıl adjaipi kîorlyuktyurı, ne⁴⁴ kadarı titiremelyu dinsizlikti ve kadimi inaisisizlikti⁴⁵, ve yahudily yuregki peklîidir! Vahi, nasıl djumlemizi Allahını ôlundanı saritiki⁴⁶ ve bîoyukı bordjumu zu inkyarı geldiki, imânsı dinsısı⁴⁷ dibi. Giozeh buyururu Dav(u)dı pegamberi: djumlesi birden sarpti diondyu, ieksak⁴⁸ mutale oldu deri. Eşiliki eileenı kalmada⁴⁹, iokturi kimse ôkarıdanı bire varındjayadaki bulunması bize, bari kadırı deilisi. Ôl Alahını gyunde dahi eşidelimi (s.7) Alahını bize bîoyukı merhametinden ettii hesapsı muhabeti terahumu. Ôl⁵⁰ gyuni byutunu ilini adjili djefalu iskendjelu gyunlerinden ileridir.

Ve her⁵¹ kimı ôl gyunu izetile ikramı iderse pehrisileni evlavâa ihtkatilani⁵², sadakailanı, tîobelîleni, kolaîlikilanı suçlainımı magfretine nailı oluri dee bilirim. Tîobe ideni hirsısı razboiniki gibi; onu ki Hr(s)tosı efendimisi ôl sahatı djennete nailı eiledi. Hyulyusa kelamı beni fukara⁵³, kyuçyuki üşakları gibi eïledimi kadırı olmamaklanı işi tutmaya. Orakı biçidjilerini diokyuntyuleriny aşaadani defsirirleri ve baglarda bagi bozgunluunda yuz-yumi salkimlarını tanelerini defşirip atalarını ve kardaşlarını daveti idip zîaveti ederleri. Kezalike bendenizi dahi fukare ve kyuçyuki bulunmailanı azimetlyu kitaplardanı ve kyulyueti üçitelis⁵⁵ hodjamdanı⁵⁶ sislere azimetlyu sadjta Hr(s)tosı efendinin stavrosı oldugu sufrai kurumı⁵⁷ (s. 8) kurdum. Djaninizini kifaeti helasaî içini dahi ille biri şeii iktiza deildiri. Buna ille djumle imani Mesihi Rumelînini mumimi pravoslavnı. olanları ihtikatilanı itaatı kilipi mutu olasunısı ki⁵⁸ bu myubareki djevalpları duûdukta kifaetlikı şifalıki helaslikı bulasını. Djanınıza heri veçi yuzre ve djumlenizce⁵⁹ kavlimini itaatı kılmasi mutuluunlanı ilselamı derimi ve nîyazı iderimi djenablari-niza kabuh edesinisi bu emeimi yurekteni. Ve Rabbitealyaya⁶⁰ radja idipi minneti edesinisi gyunahlarını magfîreti içini, ona ki gerekî hamdi izetî ve sejda şimdî ve daimî ebetlerini ebetlerinedeki aminı.

İllahieti muhabetlinini Serafimi Îeromonahı Adalyali.

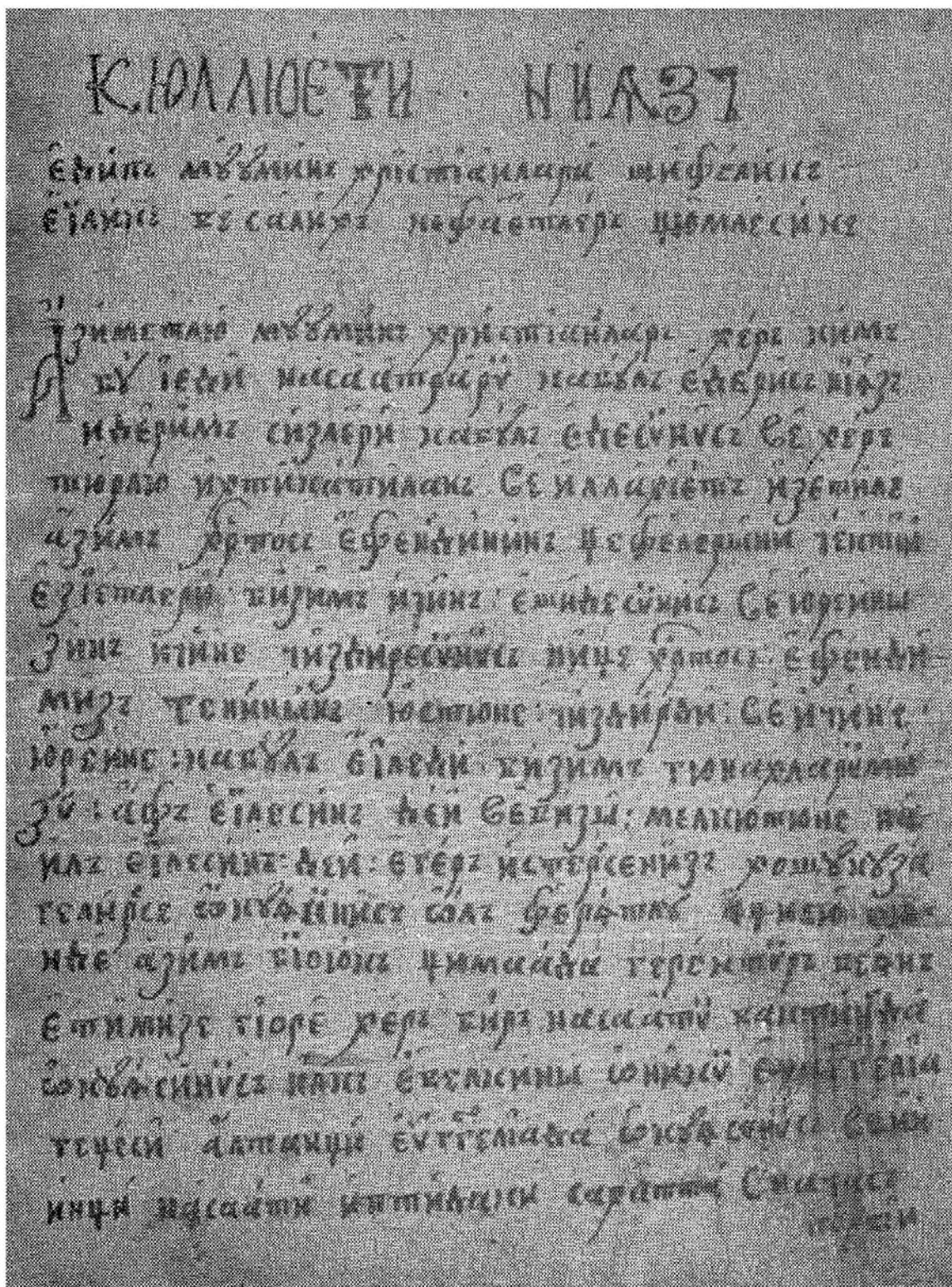
Rahat u saglikta olasını Mesehi İsusı bizimi içini haça gelenimi kuyediileni djumlenizi amini.

Adalyali Serafimi Îeromónahı.

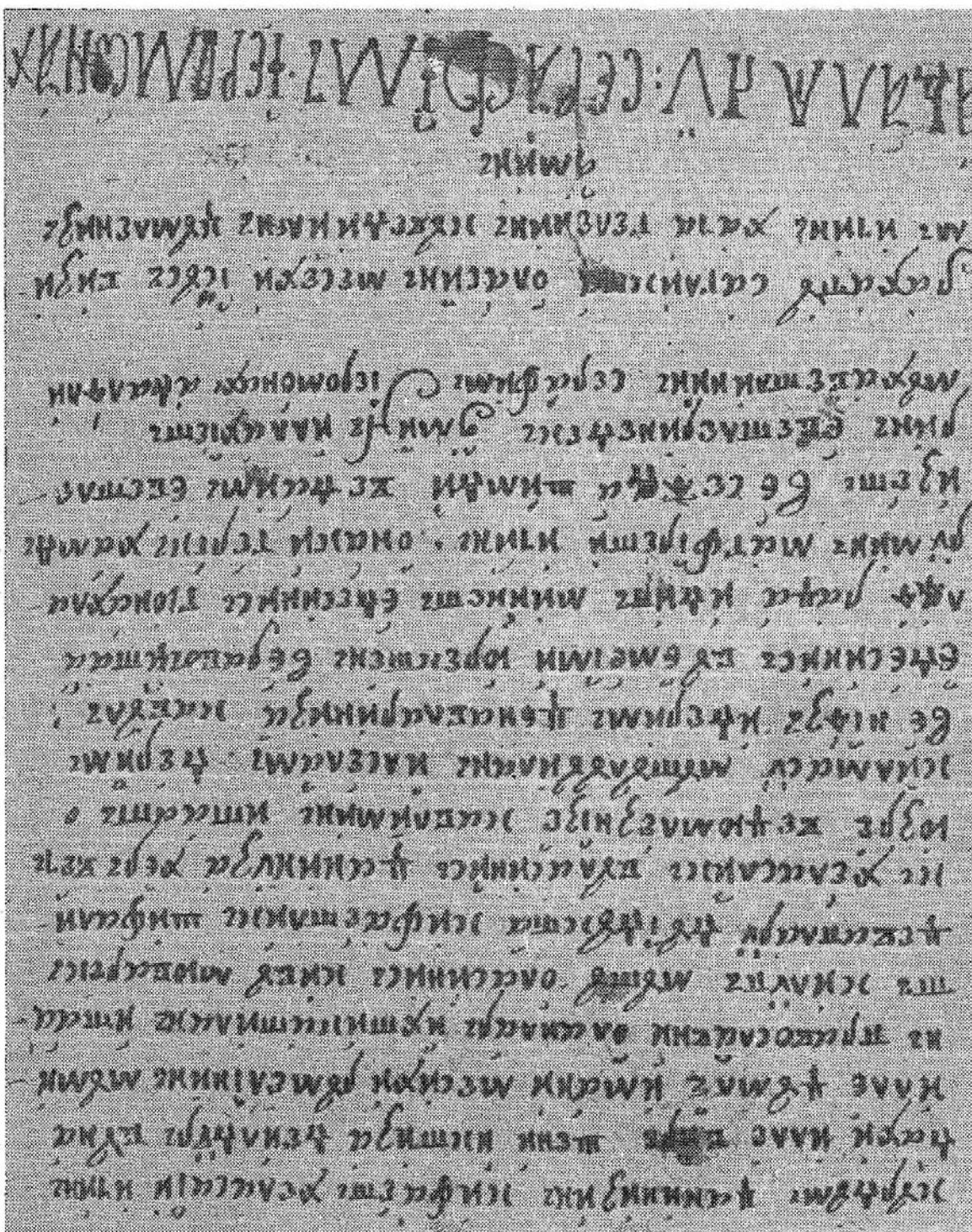
APARAT

1. ms.: vebizy; 2. ms.: veik indji; 3. ms.: gerektir; 4. ms.: efendiniti; 5. ms.: veeilavia;
6. ms.: önnar ki; 7. ms.: kibizi; 8. ms.: ol kadarı; 9. ms.: duyutı; 10. lege prob.: myulhitly;
11. ms.: ka zepli; 12. del.; 13. corrupt. ms.; 14. ms.: veiptida; 15. del.; 16. ms.: ine; 17. ms.:

vı djiptirler; 18. ms.: teftiti; 19. ms.: al laha; 20. ms.: memleketi ne; 21. ms.: kela mlarini; 22. ms.: veoh; 23. lege prob.: denize; 24. ms.: papazlarda; 25. ms.: ve hakka; 26. lege prob.: dzahillikten; 27. ms.: onnardamı; 28. ms.: pegamber de; 29. lege prob.: rabbi 30. lectio incerta, prob.: /?/taalya; 31. ms.: ve dahi; 32. ms.: şehiryhlki; lege prob.: şehiry halki; 33. del.; 34.: ms. ve bunum; 35. ms.: bizimiçin; 36. lege prob.: bizi; 37. ms.: yaroti; 38. ms.: oldem; 39. ms.: oldem; 40. lege prob.: bagışlamaisı; 41. ms.: onu ki; 42. ms.: unutı moyalimi; 43. ms.: ne vakıtı; 44. ms.: ne kadarı; 45. ms.: inası sızlıktırı, lection incerta, lege prob.: /?/inan (ç) sızlıktırı; 46. lege prob.: (?) sarptiki; 47. ms.: dinsı givi; 48. lectio incerta; 49. lege prob.: kalmadi; 50. ms.: ólgyunu; 51. ms.: her kimı; 52. lege prob.: ihtikatilanı; 53. ms.: fukaka; 54. ms.: vekardaşlarını; 55. ms.: ü çiteli; 56. ms.: hodjamrdanı; 57. del.; 58. ms.: kibu; 59. ms.: dýyumleznîze; 60. ms.: rabbitaa lyaya; 61. ms.: onaki; 62. ms.: rahatu.

Сейде күнде жердеги пакшылардың оны
оңбасынан көрдеги гөзжатырын таңдаудың салыныш
тазадай, чаршын ағасынан бе өзбекиймүнис.
Сынайролл салыныштын таңдаудың касашады
мис түнкі: ондағы нағылар еңбекшесінде көлгө жеткіз-
міндер. Се еттеге ол түнде шындықташы
честинің дефандары әкімдемекшесінде көлгөн
міндеттің жаңа шешімдерін анықтаудың көзделілік
нездескінде міндеттің жаңа шешімдерін анықтаудың
жеткіліктерінде: көмекшесінде жеткіліктерінде түнкі-
нан көрдеги бе нағылардың ағасынан түнкін-
де түнкінан жердеги пакшылардың оны
нағылардың ағасынан түнкінде салыныш-
тадайтын бе нағылардың жердеги түнкін-
де жеткіліктерінде түнкінде салыныш-
тадайтын бе нағылардың жердеги түнкін-
де жеткіліктерінде түнкінде салыныш-
тадайтын бе нағылардың жердеги түнкін-
де жеткіліктерінде түнкінде салыныш-

29
24

үймөн. Бүрдүрүй дары тыйнадаңлардың жаңы
 ашының бетре аныканса көплююштүрүлгөн
 жаңынан түрт бөлмөлөйн бүрдүрүлгөнде
 хөштөн. Сәмюхтески олмалы синапа һашады
 гиен үйнелсек тирьганийн ишкүй жылғы дөслөл
 тиши сандык алыра түрдө түрткүйн. Сө
 юнияттар өнүлүк майсайлары паказлары да
 жибис өңүрт ахажж өткөннөргө әдвертшада
 ишкүй жемдиктерине үлемдеште. Зыри бетре түрткүй
 өзлөлтөзгөрүс үгнелара жаңы окуялары өсү синапы
 да жаңж. Биткемесийленг жаңы тиамедли шашы
 тишир. Үйнөрү үртсүннөмийн окуя - ишкүй түрткүй
 жаштака үйнелд үлгүлүстүрүгө төхөртүлгө
 тиширдөлкүү үйнелд үлгүлүстүрүгө төхөртүлгө
 өңүрт сүнгү өнүрдиккүйнен ишкемирдешти ишкүй
 ишкүй үйнелд үлгүлүстүрүгө төхөртүлгө
 үйнелд үйнелд үлгүлүстүрүгө төхөртүлгө
 өңүрт сүнгү өңүрт сүнгү өңүрт сүнгү
 өңүрт сүнгү өңүрт сүнгү өңүрт сүнгү

226

окъре. зирә сохрә тендерәи шыннаре түркес-
хаджада биошмениске искәнде тегимдери үзбәк-
олының шыннаре жанисалатын җакеңи үрлесе-
тийесе телеси нағы Сөхбүниң җиһастарның иш-
ашының төшірмемешінде шілдесе телеси нағы
жекесе әладәләргө ?

Сөгөрә олай айында түндөс өфнүләнде жаңа ти-
ңештеги түсінім құралады җасанды. әланы-
ңа жаңа жаңа түсінімдің үсерітібі : Ве
үреки нағынің әңицирыйлері үзбәк түсініктері
ишишкеңдерідің әкесе олай болған үй көзі-
де өмірдепінде шылдахы өткін мәхабеттимиз
гөсттермелікте : аттәре жәнми төріншілдің өзін-
еңде түндөс анасын үсердайтын өмізин ; ишкін-
иси түрдемдегінде етесхорда төрілтің өзмәхә-
бештілесі ишкін 100мән наңда олай түзінде
әзитанымызгы ишкін өтсөрә үйре ишсаударының
ишилесінде жәнши өлшемдің ишкін мәшини ; бір иш-
кашырбының . Ве хәртесе өфнүләнде жаңа ти-
ңештеги олай үшкінде жаңа түсінімдің үсерітібі
түндөс шылдахы түндөс олай жаңа түсінім

222

іллюкін з її з б'ють але розмежувати є-
штій і хесанісі між двома творчими шляхами
змінивши якісь аспекти чудових історичних груп-
аскиндіні. «Іллюкін»

«Ехрій» - це тільки югославський підвид. І.
Література та християнська еззістика. Ідея композиції
єдиність та відмінність. Тому в еззіївській літературі єдиність
є фундаментальним. Метафоричне наявність - тає
зміність таєдність. Ідея єдиності разом з югославсько-
югославською християнською еззістичною літературою
є югославською. Культурна югославська література є югославською
фундаментальною югославською югославською літературою.
Ідея єдиності разом з югославською християнською
є югославською. Культурна югославська література є югославською
фундаментальною югославською югославською літературою.
Ідея єдиності разом з югославською християнською
є югославською. Культурна югославська література є югославською
фундаментальною югославською югославською літературою.

пірхій.) і онъ Улакомъ філіїстамъ вчачаїть
иъ сօері иегайна юеирей таанъ розъ шаар
частка юкайицсъ. Всъ сізъ пападаиъ говію
ягъ думасъ юе евангельи ріаціи землии и
єланісъ жірнісъ дітоти біржімнісъ чесні
чебапары єштісінъ. Се трааларені арнаути
дійсінъ. Се вгорі иестарелъ радиціаас розъ
тасрі хұнарінъ єттикасынъ рехаслашынъ. Се
евакаха ижтіккетірінъ. Се զәңдерінъ и
хұлі ёшмесъ шюшінъ філіїстариніи өзгешары-
нагері олъ соҳаста ююласи христоси бірні-
нінъ мұрағетініи ии арнаути мұрағетініи
ісемайислерінъ иасрі боласынъ қонаданъ
христо єфенінъ жаңа істіласы үләні
мұрағетінъ христі алаірі иізгіларсаныи христо
бірнінъ ии. Ею мұрағетінъ ғылуданыи
иаснъ шысідері єнгайлы ғылудыңи иасрінъ
тінъ иішізг тюшкіндердъ иінъ олесінде єші-
ласрі иестанъ қонаде иицъ юкайицта иінъ
хұліфѣ олардынъ єгері мюдхатай именисъ
«біржірелай» 3 енгіндерг. Се алдаартати на
3 гілаш цімасынъ вірі бітасыларынъ жаңидеті